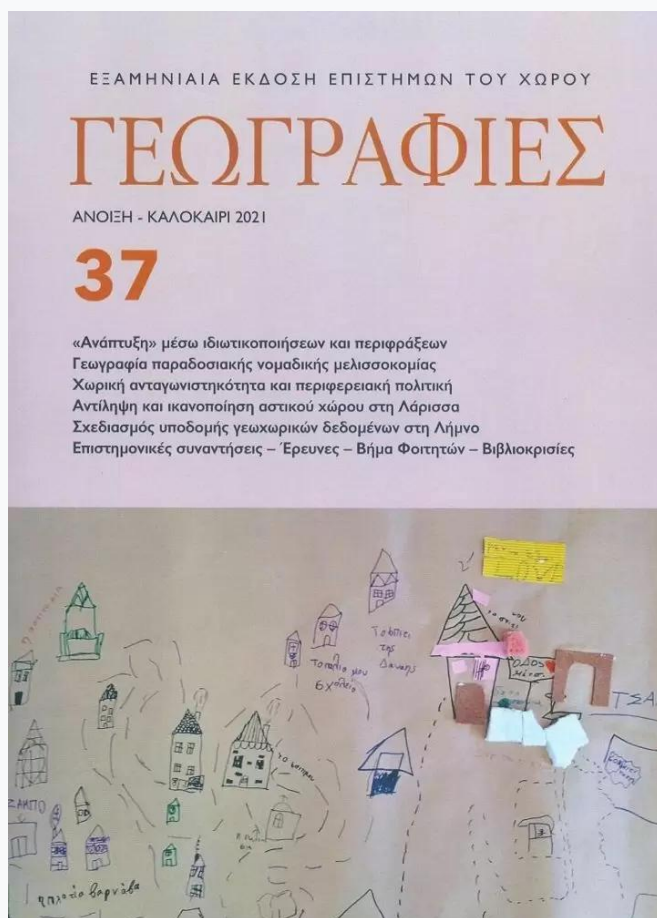

Γεωγραφίες

Αρ. 37 (2021)

Γεωγραφίες, Τεύχος 37, 2021

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΕΣ ΣΥΝΑΝΤΗΣΕΙΣ - ΑΝΤΙΠΑΡΑΘΕΣΕΙΣ

-

ΧΩΡΙΚΕΣ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΠΑΝΔΗΜΙΑΣ ΤΗΣ COVID-19 ΣΤΑ ΧΑΝΙΑ. ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΑΠΟ 12 ΦΟΙΤΗΤΕΣ ΚΑΙ ΦΟΙΤΗΤΡΙΕΣ

Λουκάς Τριάντης¹

1. Ο διαφοροποιημένος αντίκτυπος της πανδημίας στην πόλη

Η πανδημία της covid-19 ανέδειξε με ιδιαίτερη έμφαση μια σειρά από ζητήματα που αφορούν την οργάνωση, τη λειτουργία και την καθημερινότητα της πόλης σε ένα ευρύτατο φάσμα της κοινωνικής ζωής, αν και με σημαντικές διαφοροποιήσεις. Ανάμεσα στις χωρικές επιπτώσεις της πανδημίας, μπορούμε να αναφέρουμε τις νέες οικειοποιήσεις της κατοικίας και του δημόσιου χώρου, τα νέα καθεστώτα στους χώρους και τις συνθήκες της εργασίας, καθώς και τις ιδιαίτερα έντονες επιπτώσεις στον τουρισμό, την εστίαση, την αναψυχή, το λιανεμπόριο και όλα τα υποστηρικτικά πλέγματα πολεοδομικών και οικονομικών δραστηριοτήτων. Οι μεγάλης έκτασης, έντασης και διάρκειας αλλαγές σε τρόπους επικοινωνίας και κοινωνικοποίησης, μετακίνησης, εργασίας και ελεύθερου χρόνου σε συνθήκες φυσικής/κοινωνικής αποστασιοποίησης έχουν καταστήσει καίριας σημασίας θεματικές που αφορούν (και) την πόλη: τη δημόσια υγεία και την κοινωνική πρόνοια· τη σημασία της δημόσιας συγκοινωνίας και της βιώσιμης κινητικότητας· το ρόλο των πράσινων και ελεύθερων χώρων· το ρόλο των ψηφιακών τεχνολογιών πληροφορίας και επικοινωνίας· ζητήματα πληθυσμιακής και κτιριακής πυκνότητας· αλλά και ζητήματα εξουσίας, ελέγχου και επιτήρησης (ενδεικτικά: Agamben, 2020· Αφουξενίδης και Χτούρης, 2020· Honey-Roses κ.ά., 2020· Kalandides, 2020· Λεοντίδου, 2020· Preciado, 2020· Sennet, 2020). Σε κάποιες περιπτώσεις, τόσο σε πόλεις της Ελλάδας όσο και διεθνώς, η τοπική αυτοδιοίκηση, συχνά από κοινού με πολεοδόμους, αρχιτέκτονες, συγκοινωνιολόγους, έχει πειραματιστεί με ιδέες όπως η «πολεοδομία της τακτικής» (tactical urbanism) (Lydon και Garcia, 2015· Brenner, 2015) και η «πόλη των 15 λεπτών» (Sisson, 2020) (όπου οι καθημερινές ανάγκες να μπορούν να καλυφθούν μέσα σε 15 λεπτά, με μετακίνηση πεζή ή με ποδήλατο) – με ανάμεικτα αποτελέσματα ως προς τη στόχευση και την εφαρμογή τους.

Αν και η πανδημία αποτελεί μια παγκόσμια συνθήκη κρίσης, ο αντίκτυπος της σε διαφορετικές γεωγραφικές κλίμακες είναι άνισος, μεταξύ ηπειρών και χωρών, μεγαλύτερων ή μικρότερων οικιστικών κέντρων, περιφερειών και γειτονιών, ενώ διαμορφώνεται μέσα από σύνθετους τρόπους και μη-γραμμικά μονοπάτια «έκθεσης» στον ιό (Λαφαζάνη και Χατζημι-

¹ Δρ. αρχιτέκτονας-πολεοδόμος, ακαδημαϊκός υπότροφος, Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Πολυτεχνείου Κρήτης, loukastroantis@gmail.com

Εικόνα 1: Χάρτης των Χανίων με σημειωμένες περιοχές που αναφέρονται στο κείμενο. @ Χαράλαμπος Νεοκλέους και Ιωάννα Νιθουριανάκη

χάλης, 2020). Μπορούμε να πούμε ότι οι τρόποι που επιδρά η πανδημία στο χώρο διαφοροποιούνται ανάλογα με τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του κάθε τόπου, όπως αυτά έχουν διαμορφωθεί μέσα από την ιδιαίτερη διαπλοκή κοινωνικών σχέσεων (Massey, 1994). Βέβαια, αντίστοιχα άνισος είναι ο αντίκτυπος της πανδημίας σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες σε συνάρτηση με το φύλο, την ηλικία, την εθνότητα, το επάγγελμα και την εργασιακή κατηγορία (Βαΐου, 2020· Καπόλα, Κουζέλης και Κωνσταντάς, 2020).

Με αφετηρία την εντατικοποίηση των προβληματισμών για την πόλη λόγω της συγκυρίας, επιχειρήθηκε στη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης² μια προσέγγιση χωρικών επιπτώσεων της πανδημίας στη σφαίρα της καθημερινότητας με επικέντρωση στην πόλη των Χανίων. Μέσα από τη προσέγγιση των ειδικών τοπικών δυναμικών, στόχος ήταν να αναζητηθούν απαντήσεις, νέοι δρόμοι έρευνας και πειραματισμού.

2. Προσεγγίσεις της καθημερινότητας μέσα από εκπαιδευτικές διαδικασίες

Έχοντας ως πεδίο διερεύνησης τα Χανιά κατά την περίοδο του χειμώνα 2020-2021, οι φοιτητές και οι φοιτήτριες του μαθήματος ακολούθησαν διαφορετικές μεθοδολογίες για να προσεγγίσουν ένα αστικό φαινόμενο σε εξέλιξη, με σεβασμό στους ισχύοντες περιορισμούς και τα μέτρα για τον περιορισμό της μετάδοσης του ιού (Εικόνα 1). Οι μεθοδολογίες αυτές περιλάμβαναν ερωτηματολόγια, ψηφιακές πλατφόρμες, συνεντεύξεις, αρχιτεκτονικά σκίτσα, διαγράμματα και πρωτότυπες χαρτογραφήσεις. Έμφαση δόθηκε στην οπτική της καθημερινής ζωής και στην καθημερινότητα ως δυναμικό πεδίο κοινωνικών πρακτικών, αλλά και επαναδιαπραγμάτευσης των όρων ενσώματης ύπαρξης των υποκειμένων στο χώρο της πόλης (Βαΐου, 2007· Λυκογιάννη, 2018). Παρουσιάζονται στη συνέχεια ορισμένα ενδιαφέροντα σημεία από το υλικό κάποιων εργασιών, οργανωμένα

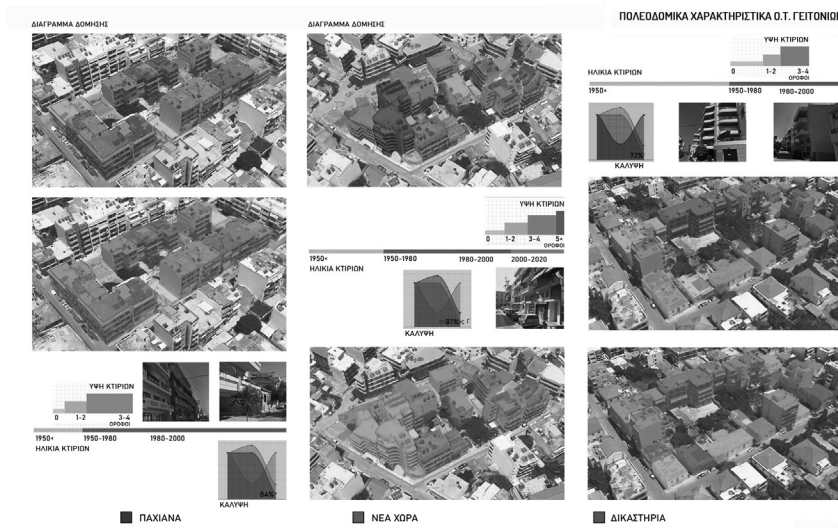
σε τρεις ενότητες: την ενότητα της κατοικίας, την ενότητα της τηλεργασίας και τηλεεκπαίδευσης, και την ενότητα του δημόσιου χώρου.

2.1 Μετατοπίσεις στον οικιακό χώρο: διαφοροποιημένες εμπειρίες και νέες οικειποιήσεις

Ένα από τα κύρια θέματα της συγκυρίας αφορά τις διαφοροποιημένες εμπειρίες και οικειποιήσεις της κατοικίας. Η Δήμητρα Καστάνη και η Δέσποινα Μακρίδου προσέγγισαν τους μετασηματισμούς της κατοικίας κατά τη διάρκεια του εγκλεισμού μέσα από την ανάδειξη διαφορετικών μελετών περίπτωσης: ενός διαμερίσματος κατοικίας φοιτητών σε πυκνοδομημένη περιοχή του κέντρου των Χανίων, μιας μονοκατοικίας τετραμελούς πυρηνικής οικογένειας στα Κουνουσιδιανά –προαστιακός οικισμός με χαμηλή πυκνότητα δόμησης–, και ενός ευμεγέθους ρετιρέ προαστιακής πολυκατοικίας. Κατέγραψαν τις αλλαγές χρήσεων και διαρρυθμίσεων, π.χ. η κουζίνα που μετατρέπεται σε γραφείο, οι χώροι που απαιτούνται για την τηλεεκπαίδευση των παιδιών και την τηλεργασία των γονιών, καθώς και την επανοικειποίηση χώρων: μπαλκόνια που χρησιμοποιούνται ως χώροι κοινωνικοποίησης –με μια τηλεόραση ώστε «να έχουν την αίσθηση του θερινού σινεμά»–, δώματα που χρησιμοποιούνται εκ νέου ως χώροι σωματικής άθλησης, ή και υπόγειοι ανεκμετάλλετοι χώροι που αποκτούν νέες δραστηριότητες (Εικόνα 2). Η ανάλυση αυτή τονίζει διαφορετικές εμπειρίες, για παράδειγμα μεταξύ μιας μονοκατοικίας με δυνατότητες εκτόνωσης στην αυλή/κήπο και ενός περιορισμένου αστικού διαμερίσματος, αλλά και την προσαρμοστικότητα του αστικού μοντέ-

Εικόνα 2: Νέες οικειοποιήσεις του οικιακού χώρου. @ Δήμητρα Καστάνη και Δέσποινα Μακρίδου

Εικόνα 4: Κατόψεις δημιουργίας νέου χώρου εργασίας εντός της κατοικίας. @ Ευμορφία Καργπούλου και Μαρία Κοκολογιάννη

λου της πολυκατοικίας λόγω των υπαίθριων και ημιυπαίθριων χώρων. Όπως, επίσης, υπογραμμίζει τις προκλήσεις της καθημερινής συμβίωσης, όπως αυτές διαφοροποιούνται ανάλογα με το φύλο, την ηλικία και την απασχόληση.

Η εστίαση στις λειτουργίες, τις υλικότητες και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του δομημένου περιβάλλοντος αποτέλεσε περαιτέρω πεδίο προβληματισμού. Η Λουίζα Καλούση ανέλυσε τρία οικοδομικά τετράγωνα σε τρεις διαφορετικές γειτονιές των Χανίων: τη Νέα Χώρα, τα Παχιάνα και τα Δικαστήρια. Πρόκειται για περιοχές με

αστικές πολυκατοικίες και σχετικά υψηλή πυκνότητα δόμησης αλλά και διαφορετικά κοινωνικοοικονομικά χαρακτηριστικά, με τη Νέα Χώρα και τα Παχιάνα να αποτελούν σε γενικές γραμμές εργατικές περιοχές μικρομεσαίων στρωμάτων, ενώ τα Δικαστήρια περιοχή μεσαίων στρωμάτων. Η εργασία εξέτασε τις νέες διαρρυθμίσεις εντός της (πολύ)κατοικίας και τις πολλαπλές «νέες» δραστηριότητες που τείνουν να μετατρέψουν τον οικιακό χώρο σε «πολυκέντρο λειτουργιών». Η υπόθεση της κατοικίας ως «κοινωνικό αγαθό» οδήγησε στη διερεύνηση του αν και

κατά πόσο το κτιριακό απόθεμα ανταποκρίνεται στις ανάγκες αξιοπρεπούς διαβίωσης, σε συνάρτηση με παραμέτρους όπως η ηλικία των κτιρίων και οι επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στα νοικοκυριά (Εικόνα 3). Στο πλαίσιο αυτό, αναδείχτηκε μια σειρά από διαφοροποιημένα προβλήματα όπως η στενότητα χώρου, η μη πρόσβαση σε υπαίθριο χώρο, οι δυσκολίες συντήρησης, καθώς και οι δυσκολίες πρόσβασης στο διαδίκτυο, τη θέρμανση, την κατανάλωση ενέργειας. Συνολικά αναγνωρίστηκαν τάσεις προς μια κατοικία με μικρότερο βαθμό ιδιωτικότητας αλλά και προς νέες ανισότητες πρόσβασης σε αξιοπρεπή διαβίωση.

2.2 Χωρικές επιπτώσεις της τηλεργασίας και τηλεκπαίδευσης

Οι μετατοπίσεις μεταξύ εργασιακού και οικιακού χώρου αποτέλεσαν ακόμα ένα ενδιαφέρον πεδίο διερεύνησης. Η Ευμορφία Καργπούλου και η Μαρία Κοκολογιάννη κατέγραψαν τόσο τις αλλαγές στον εργασιακό χώρο –έχοντας ως μελέτη περίπτωσης μια μεγάλης κλίμακας πολυεθνική εταιρεία– όσο και τις επακόλουθες αλλαγές στον οικιακό χώρο λόγω της εξ αποστάσεως εργασίας. Εστιάζοντας σε μελέτες περίπτωσης με εργαζόμενους σε καθεστώς (α) διάζωσης εργασίας, (β) εκ περιτροπής διάζωσης εργασίας, (γ) εξ αποστάσεως εργασίας ή και (δ) διακοπής εργασίας, προσέγγισαν τις ανάγκες διαμόρφωσης νέων χώρων εργασίας εντός της κατοικίας, υπογραμμίζοντας σημαντικές διαφοροποιήσεις, δυσκολίες και προσαρμογές ανάλογα με το φύλο, το εισόδημα και την επαγγελματική ιεραρχία (Εικόνα 4). Κατέγραψαν επίσης τις χωρικές αλλα-

γές στον ίδιο το χώρο εργασίας ως προς την κίνηση, την υγιεινή, τη σίτιση των εργαζομένων και την οργάνωση των θέσεων εργασίας, αναδεικνύοντας ενδιαφέρουσες όψεις όπως νέες οργανώσεις που ωθούν σε απομόνωση μικρών ομάδων σε κλειστά γραφεία παρά σε ενιαίους χώρους εργασίας.

Οι ειδικές χωρικές επιπτώσεις της πανδημίας στην κοινωνική ομάδα των φοιτητών και φοιτητριών του Πολυτεχνείου Κρήτης παρουσίασαν επίσης ενδιαφέρον. Ο Ανδρόνικος Πετίδης εξέτασε μεταβολές στους τρόπους και τους λόγους μετακίνησης από και προς το Πολυτεχνείο –το οποίο βρίσκεται εκτός της πόλης, κοντά στον οικισμό Κουνουπιδιανά– την περίοδο πριν και κατά τη διάρκεια της πανδημίας. Η ανάλυση έδειξε πως ναί μεν μειώνονται οι ανάγκες μετακίνησης, όχι όμως ομοίωτροπα. Για παράδειγμα, αν και μειώνονται οι μετακινήσεις για ακαδημαϊκές υποχρεώσεις, παραμένουν οι ανάγκες για σίτιση στη φοιτητική λέσχη. Ενδιαφέρον εύρημα ήταν ότι από το σύνολο των μετακινήσεων, η σημαντικότερη μείωση αφορούσε τη δημόσια συγκοινωνία. Οι παρατηρήσεις αυτές συνδυάζονται με κοινωνικές και οικονομικές παραμέτρους. Για παράδειγμα, φαίνεται ότι οι επιπτώσεις της πανδημίας είναι εντονότερες σε φοιτητές/φοιτήτριες που βρίσκονται σωρευτικά σε καθεστώς ενοικιαζόμενης κατοικίας, μη οικονομικά ανεξάρτητοι και με ανάγκη παροχής σίτισης από το Πολυτεχνείο. Χωρικά ζητήματα που επισημάνθηκαν αφορούσαν μια «απομάκρυνση» τόσο του Πολυτεχνείου και των δικαιούχων της φοιτητικής εστίας από την πόλη όσο και των φοιτητών/ριών που διαμένουν στην πόλη από το Πολυτεχνείο (Εικόνα 5). Στο πλαίσιο

αυτό, προέκυψε η κατεύθυνση για μια αναβαθμισμένη διασύνδεση πόλης και Πολυτεχνείου, λαμβάνοντας υπόψη τις διαφοροποιημένες ανάγκες των φοιτητών/ριών.

2.3 Μετατοπίσεις στον αστικό δημόσιο χώρο: αντίρροπες δυναμικές και νέα εμπόδια

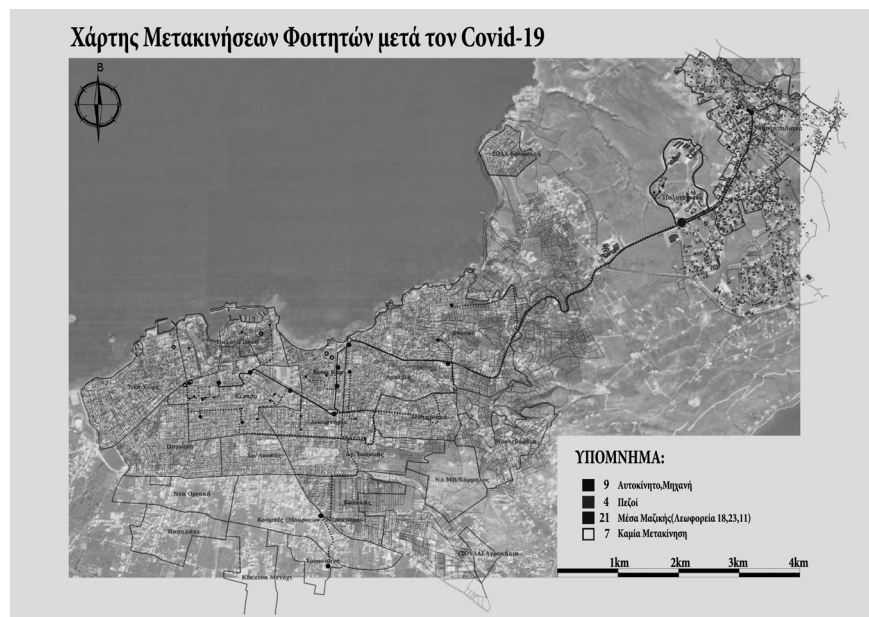
Τα ζητήματα χρήσης, οικειοποίησης και πρόσβασης στο δημόσιο χώρο αποτέλεσαν μια τρίτη ενότητα προβληματισμού. Ο Χαράλαμπος Νεοκλέους και η Ιωάννα Νιθουριανάκη κατέγραψαν «αντίρροπες δυναμικές», εστιάζοντας σε τρεις πολύ διαφορετικούς μεταξύ τους δημόσιους χώρους ως μελέτες περίπτωσης: την πλατεία της Σπλάντζιας, εντός της παλιάς πόλης, το Πάρκο Ειρήνης και Φιλίας, ένα αστικό πάρκο υπεριοπικού χαρακτήρα, και το Πάρκο Αμπεριάς, ένα πάρκο γειτονιάς στο ανατολικό κομμάτι της πόλης. Η ανάλυσή τους προσέγγισε τις διαφοροποιημένες χρήσεις και οικειοποιήσεις του δημόσιου χώρου, το ρόλο των πολεοδομικών χρήσεων γης που περιβάλλουν τους χώρους αυτούς, αλλά και το πώς οι διαφορετικές κοινωνικές ομάδες δραστηριοποιούνται εντός τους. Η συγκριτική ανάλυση των τριών δημόσιων χώρων ανέδειξε σημαντικές ποσοτικές και ποιοτικές διαφοροποιήσεις ως προς την τοποθεσία, την έκταση, το λειτουργικό αστικό χαρακτήρα της ευρύτερης περιοχής τους, καθώς και τα φυσικά και σχεδιαστικά χαρακτηριστικά τους (Εικόνα 6). Ιδιαίτερα τονίστηκε η νέα σημασία που αποκτούν εκ των πραγμάτων οι δημόσιοι χώροι σε επίπεδο γειτονιάς, έναντι όσων βρίσκονται στο κέντρο της πόλης. Από την ανάλυση αυτή προέκυψε η κατεύθυνση για αναβάθμιση ή και δημιουργία νέων δημόσιων

χώρων στο επίπεδο της γειτονιάς, με ποιοτικό αρχιτεκτονικό σχεδιασμό, κατάλληλο αστικό εξοπλισμό και επίπλωση, προσβάσιμων με τα πόδια ή το ποδήλατο και σε άμεση συνάρτηση με τις περιοχές κατοικίας και καθημερινότητας.

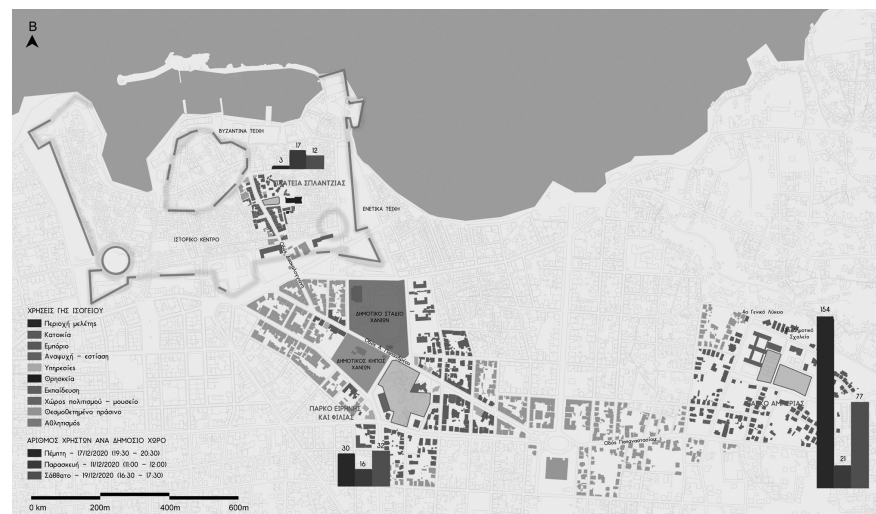
Οι διαφοροποιημένες εμπειρίες του δημόσιου χώρου υπογραμμίστηκαν από δύο ακόμα εργασίες με έμφαση στα νέα χωρο-κοινωνικά εμπόδια που διαμορφώνονται για μειονοτικές και ευάλωτες κοινωνικές ομάδες. Η Εμμανουέλα Κλουβιδάκη και η Έλενα Κρυσταλόγιαννη αναζήτησαν χωρικές επιπτώσεις της πανδημίας σε μετανάστες χωρίς χαρτιά και πρόσφυγες/αιτούντες άσυλο. Αναδεικνύοντας όψεις που συνήθως παραλείπονται από τη δημόσια συζήτηση, κατέγραψαν πώς οι «ξένοι» ή οι «άλλοι» στην πόλη αντιμετωπίζουν επιπλέον κοινωνικά και χωρικά εμπόδια κατά τη συγκυρία της πανδημίας και μάλιστα του εγκλεισμού: για παράδειγμα μέσα από τις προσπάθειές τους για έκδοση άδειας παραμονής, τις μετακινήσεις τους με τα μέσα συγκοινωνίας, τις διεπαφές τους με τις κρατικές υπηρεσίες (Εικόνα 7). Οι παράμετροι αυτές αλληλοτροφοδοτούνται με εμπόδια πληροφόρησης, γλωσσικής επικοινωνίας, ή πρόσβασης στο διαδίκτυο, δημιουργώντας συνθήκες κοινωνικού και χωρικού αποκλεισμού. Όπως δείχνει η εργασία, σε συνθήκες εγκλεισμού καθίστανται εκ των πραγμάτων αδύνατες οι προσπάθειες πολλών ευάλωτων υποκειμένων να βιοποριστούν. Για παράδειγμα, αναφέρεται η ουσιαστική δυσκολία ενός πλανόδιου μικροπωλητή που πουλάει κάστανα, διασχίζοντας την παλιά πόλη των Χανίων με μια κινητή ψησταριά-καρότσα (Εικόνα 8). Πρόκειται για

την αναίρεση μιας άτυπης πρακτικής στο δημόσιο χώρο που βασιζόταν στην ενσώματη παρουσία αλλά και στη μυρωδιά, αφού όπως ο ίδιος δήλωσε «τα κάστανα είναι η μυρωδιά».

Νέα χωρικά εμπόδια κατά την περίοδο του εγκλεισμού εντόπισαν και ο Κωνσταντίνος Ευθυμίου και η Μαρία Μουσουράκη. Εστίασαν στις θεματικές του φύλου και της σεξουαλικότητας, προκειμένου να προσεγγίσουν τις ιδιαίτερες χωρικές επιπτώσεις στην καθημερινότητα των ΛΟΑΤΚΙ+ υποκειμένων. Η ανάλυση ανέδειξε σημαντικές χωρικές διαστάσεις του εγκλεισμού στον οικιακό χώρο, με αναφορά σε ζητήματα πατριαρχικής και έμφυλης καταπίεσης που προκύπτουν σε περιπτώσεις επιστροφής στην οικογενειακή κατοικία. Επιπλέον καταγράφηκε μια αντίστροφη τάση σε σχέση με τη γενική επανοικειοποίηση του δημόσιου χώρου, στο βαθμό που συνθήκες συνωστισμού μπορεί να λειτουργούν αποτρεπτικά ως προς την παρουσία και ορατότητα ΛΟΑΤΚΙ+ υποκειμένων στο δημόσιο χώρο και, άρα, να συμβάλλουν στην απο-οικειοποίησή του. Ως αποτρεπτική παράμετρος καταγράφηκε και η ενισχυμένη παρουσία της αστυνομίας και οι νέες συνθήκες επιτήρησης που, σύμφωνα με τις συνεντεύξεις, αντί να μετριάζουν την αίσθηση ανασφάλειας, ενδεχομένως και να την ενισχύουν. Χαρτογραφήθηκε, τέλος, μια σειρά από στρατηγικές προσαρμοστικότητας και εναλλακτικές διαδρομές που υιοθετούν ΛΟΑΤΚΙ+ υποκείμενα για τη μετακίνησή τους στο δημόσιο χώρο, την (ομο)κοινωνικότητα και την ερωτική επιθυμία (Εικόνα 9).

Εικόνα 5: Διάγραμμα μετακινήσεων φοιτητών/τριών από και προς το Πολυτεχνείο. @ Ανδρόνικος Πετιδής

Εικόνα 6: Χαρτογράφηση χρήσεων και οικειοποιήσεων του δημόσιου χώρου: Σπλάντζια, Πάρκο Ειρήνης και Φιλίας, Πάρκο Αμπεριάς. @ Χαράλαμπος Νεοκλέους και Ιωάννα Νιθαυριανάκη

3. Ανοιχτά ερωτήματα για το μέλλον της πόλης

Οι μακροχρόνιες χωρικές επιπτώσεις της πανδημίας της covid-19 στα Χανιά –και γενικά στις πόλεις– παραμένουν αβέβαιες, σε αντιστοιχία με την αβέβαιη προοπτική της πανδημίας. Ιδιαίτερα μάλιστα αν μαζί με τη συνειδητοποίη-

ση της παγκόσμιας διάστασης της πανδημίας συνυπολογιστούν παράμετροι όπως οι εντεινόμενοι κίνδυνοι στην εποχή της κλιματικής κρίσης σε συνάρτηση με τις συνθήκες αποστέρησης που δημιουργούν οι επιταχυνόμενες κοινωνικές και οικονομικές κρίσεις (Ζήση και Χτούρης, 2020· Χάρβεϊ, 2020). Από τις προσεγγίσεις που επιχει-

Εικόνα 7: Κολλάτζ με αναφορά σε χωρο-κοινωνικά εμπόδια που αντιμετωπίζει πρόσφυγας/αιτών άσυλο. @ Εμμανουέλα Κλουβιδάκη και Έλενα Κρυσταλόγιαννη

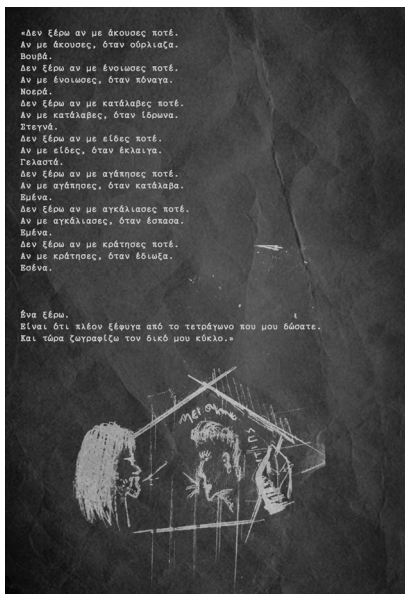
Εικόνα 8: Διάγραμμα διάσχισης της παλιάς πόλης από πλανόδιο μικροπωλητή. @ Εμμανουέλα Κλουβιδάκη και Έλενα Κρυσταλόγιαννη

ρήθηκαν, έγινε κατανοητό ότι, παρόλο που τα Χανιά διαθέτουν χαρακτηριστικά, όπως η αστική δομή, οι τεχνικές και κοινωνικές υποδομές, το μέγεθος, η παρουσία πράσινων και ελεύθερων χώρων και της θάλασσας, τα οποία θα μπορούσαν να θεωρηθούν παράμετροι «ανθεκτικότητας» (Berg, 2020) ως προς τους καθημερινούς περιορισμούς της συγκυρίας, εντούτοις καταγράφονται ενδείξεις

για διαφοροποιημένες εμπειρίες και ανάγκες τόσο μεταξύ διαφορετικών υπό-περιοχών όσο και μεταξύ διαφορετικών κοινωνικών ομάδων ανάλογα με το φύλο, την ηλικία, την οικονομική κατάσταση, την απασχόληση, την εθνότητα, το σεξουαλικό προσανατολισμό.

Η συγκυρία ανοίγει ένα ευρύ πεδίο προβληματισμού για παρεμβάσεις στην πόλη σε διαφορετικές

γεωγραφικές κλίμακες: από το σχεδιασμό της κατοικίας, των χώρων εργασίας και των πράσινων χώρων· τη σύνδεση των παρεμβάσεων με τη δημόσια υγεία, τη βιώσιμη κινητικότητα, περιβαλλοντικά δίκτυα και νέες τεχνολογίες· μέχρι την άμβλυνση της χωρο-κοινωνικής ανισότητας, την αντιμετώπιση της αποστέρησης, και την πρόνοια για κοινωνικές ομάδες που πλήττονται περισσότερο. Στο

Εικόνα 9: Κολλλάς με αναφορά σε εμπειρίες του εγκλεισμού για τα ΛΟΑΤΚΙ+ υποκείμενα. @ Κωνσταντίνος Ευθυμίου και Μαρία Μουσουράκη

πλαίσιο αυτό, προσεγγίσεις της καθημερινότητας στο τοπικό επίπεδο, όπως εκείνες που επιχειρήθηκαν μέσα από εκπαιδευτικές διαδικασίες, αποκτούν σήμερα κρίσιμη σημασία. Και αυτό επειδή η κατανόηση των ιδιαίτερων χαρακτηριστικών του κάθε τύπου μπορεί να οδηγήσει στην αναζήτηση νέων δρόμων και διαδικασιών ανθεκτικότητας και να τροφοδοτήσει στοχευμένες πολιτικές και ενημερωμένους σχεδιασμούς: τόσο παρεμβάσεις με βραχυπρόθεσμο ορίζοντα όσο και μακροπρόθεσμους προγραμματισμούς στην κατεύθυνση μιας πόλης περισσότερο βιώσιμης και συμπεριληπτικής για όλες τις κοινωνικές ομάδες.

Σημείωση

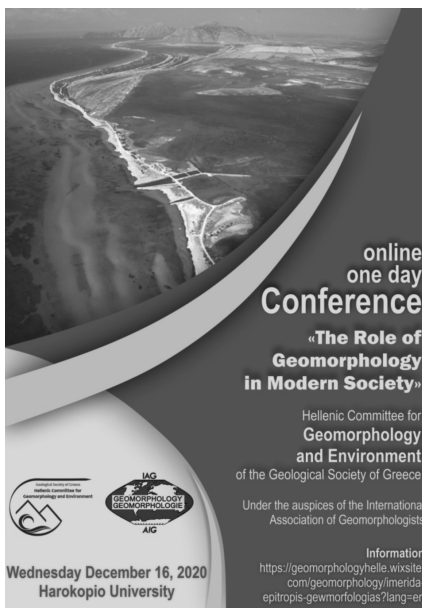
2. Στο μάθημα «Ειδικά Θέματα Αστικής Θεωρίας και Σχεδιασμού», επιλογής του 7ου εξαμήνου, στο πλαίσιο του προγράμματος ΕΣΠΑ 2014-2020.

Αναφορές

- Agamben, G. (2020). *Μόλυνση, επιδημία, κατάσταση εξαίρεσης*, Αθήνα, παρτέγκλις.
- Αφουξενίδης, Α. και Χτούρης, Σ. (2020). Συνομιλώντας για την πανδημία, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154: 1-10.
- Βαΐου, Ν. (2007). *Διαπλεκόμενες καθημερινότητες και χωροκοινωνικές μεταβολές στην πόλη. Μετανάστριες και ντόπιες στις γειτονίες της Αθήνας*, Αθήνα: ΕΜΠ-Σχολή Αρχιτεκτόνων Τομέας Πολεοδομίας-Χωροταξίας.
- Βαΐου, Ν. (2020). «Μένουμε σπίτι»: Συρρίκνωση του χώρου και ψηφίδες μιας δύσκολης καθημερινότητας. Στο Καπόλα, Π., Κουζέλης, Γ. και Ο. Κωνσταντάς (επιμ.). *Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου*, Αθήνα: ΕΜΕΑ, νήσος, σ. 515-519.
- Berg, R. (2020). Building climate-resilient and equitable cities during Covid-19, *World Resource Institute*, στο: <https://www.wri.org/>
- Brenner, N. (2015). Is "tactical urbanism" an alternative to neoliberal urbanism?, *Moma*, 24/3/2015.
- Ζήση, Α. και Χτούρης, Σ. (2020). Η πανδημία Covid-19: Επιταχυντής των ανισοτήτων και εγκαταστάτης νέων μορφών ανισοτήτων, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154: 65-73.
- Honey-Roses, J., Anguelovski, I., Bohigas, J., Chireh, V., Daher, C., Konijnendijk, C., Litt, J., Mawani, V, McCall, M., Orellana, A., Oscilowicz, E., Sanchez, U., Senbei, M., Tan, X., Villagomez, E., Zapata, O. και Nieuwenhuijsen, M. (2020). The Impact of COVID-19 on Public Space: A Review of the Emerging Questions, *OSF Preprints*. 21/4/2020.
- Kalandides, A. (2020). The importance of urban green in times of epidemics. *Institute of Place Management (IPM), Blog*, 30/4/2020.
- Καπόλα, Π., Κουζέλης, Γ. και Κωνσταντάς, Ο. (επιμ.) (2020). *Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου*, Αθήνα: ΕΜΕΑ, νήσος.
- Λαφαζάνη, Ο. και Χατζημιχάλης, Κ. (2020). Οι άνισοι χώροι της πανδημίας. Στο Καπόλα, Π., Κουζέλης, Γ. και Κωνσταντάς Ο. (επιμ.).
- Αποτυπώσεις σε στιγμές κινδύνου*, Αθήνα: ΕΜΕΑ, νήσος, σ. 445-450.
- Λεοντίδου, Α. (2020). Πολεοδομία και πανδημία στη συμπαγή πόλη της Μεσογείου: Ανθρωπογεωγραφικές παράπλευρες απώλειες του Covid-19, *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, 154: 11-27.
- Lydon, M. και Garcia, A. (2015). *Tactical urbanism. Short-term action for long-term change*, Ουάσιγκτον: Island Press.
- Λυκογιάννη, Ρ. (2018). Έμφυλες διαστάσεις της καθημερινότητας στην πόλη, *Γεωγραφίες*, 31: 30-43.
- Massey D. (1994). "A Global Sense of Place". Στο *Space, Place and Gender*. Μινεάπολη: University of Minnesota Press. Στα ελληνικά στο: *Νέα Οικολογία*, 1995, σ. 56-61, μτφρ. Γ. Παρασκευόπουλος.
- Preciado, P.B. (2020). Μαθαίνοντας από τον τό, *El Pais*, 28/3/2020, μτφρ. Ν. Τριτάκη για το <https://sfīgandotherchimeras.wordpress.com>
- Sennett, R. (2020). How should we live? Density in post-pandemic cities, *Domus*, 09/5/2020.
- Sisson, P. (2020). How the '15-minute city' could help post-pandemic recovery, *Citylab, Bloomberg*, 16/7/2020.
- Χάρβει, Ν. (2020). Η πανδημία αποδιάρθρωνει τον παγκόσμιο καπιταλισμό, *Jacobin*, 20/3/2020, μτφρ. Χ. Γολέμης για την *Εποχή*.

ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΗ ΗΜΕΡΙΔΑ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝΤΟΣ ΤΗΣ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΓΕΩΛΟΓΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΜΕ ΘΕΜΑ «Ο ΡΟΛΟΣ ΤΗΣ ΓΕΩΜΟΡΦΟΛΟΓΙΑΣ ΣΤΗ ΣΥΓΧΡΟΝΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ», 16 ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΥ 2020

Ευθύμιος Καρύμπαλης¹

Στο πλαίσιο των δραστηριοτήτων της, η Επιτροπή Γεωμορφολογίας και Περιβάλλοντος της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας σε συνεργασία με το Τμήμα Γεωγραφίας του Χαροκοπέιου Πανεπιστημίου, το Τμήμα Γεωλογίας και Γεωπεριβάλλοντος του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών και το Τμήμα Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Πατρών διοργάνωσε επιστημονική ημερίδα με θέμα «Ο ρόλος της Γεωμορφολογίας στη Σύγχρονη Κοινωνία». Η Ημερίδα είχε προγραμματιστεί για την άνοιξη του 2020, η πανδημία όμως ανάγκασε την Επιτροπή να την οργανώσει διαδικτυακά και να μεταθέσει την ημερομηνία διεξαγωγής της στις 16 Δεκεμβρίου του 2020. Η εκδήλωση ήταν υπό την αιγίδα της Διεθνούς Ένωσης Γεωμορφολόγων (IAG) καθώς η Επιτροπή Γεωμορφολογίας και Περιβάλλοντος είναι το εθνικό μέλος της.

Μεταξύ των κύριων στόχων της Ημερίδας ήταν:

- η συζήτηση των αποτελεσμάτων της σύγχρονης έρευνας σε όλους τους τομείς της γεωμορφολογίας,
- η παρουσίαση της εφαρμογής νέων, καινοτόμων, τεχνικών και μεθόδων στη γεωμορφολογική έρευνα,
- η εκτίμηση μελλοντικών προβλέψεων σε ό,τι αφορά τη διαμόρφωση του γήινου ανάγλυφου υπό το πρίσμα της κλιματικής αλλαγής,
- η ενίσχυση του ρόλου της γεωμορφολογίας στη σύγχρονη εποχή και της συμβολής της στην πρόληψη, ετοιμότητα και προσαρμογή των κοινωνιών στους φυσικούς κινδύνους και
- η «ενεργοποίηση» των νέων γεωμορφολόγων και η ενθάρρυνση της μεταξύ τους συνεργασίας.

Οι θεματικές περιοχές της Ημερίδας κάλυψαν όλα τα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα της γεωμορφολογίας όπως: παράκτια και υποθαλάσσια γεωμορφολογία, ποτάμια γεωμορφολογία, καρστική γεωμορφολογία, τεκτονική γεωμορφολογία – μορφοτεκτονική, παγετώδης γεωμορφολογία, εφαρμοσμένη γεωμορφολογία, τεχνικές και μέθοδοι γεωμορφολογικής χαρτογράφησης, γεωαρχαιολογία, παλαιογεωγραφία και αναπαράσταση παλαιοπεριβαλλόντων, γεωλογία Τεταρτογενούς, ακραίες φυσικές διεργασίες – φυσικοί κίνδυνοι και καταστροφές.

Η Ημερίδα απευθυνόταν σε γεωεπιστήμονες (μέλη της επιστημονικής κοινότητας, ακαδημαϊκοί και ερευνητές/ερευνήτριες, στελέχη της δημόσιας διοίκησης και της τοπικής αυτοδιοίκησης, κ.ά.) που δραστηριοποιούνται στα παραπάνω γνωστικά αντικείμενα της γεωμορφολογίας και του περιβάλλοντος. Κυρίως όμως έδωσε βήμα στις νέες και τους νέους γεωμορφολόγους οι οποίοι/ες παρουσίασαν τα ερευνητικά αποτελέσματα της προπτυχιακής ή μεταπτυχιακής διπλωματικής τους εργασίας ή της διδακτορικής τους διατριβής.

1. Καθηγητής, Τμήμα Γεωγραφίας, Χαροκόπειο Πανεπιστήμιο, karymbalis@hua.gr

Το επιστημονικό πρόγραμμα της Ημερίδας περιλάμβανε προφορικές και αναρτημένες ανακοινώσεις. Οι προφορικές παρουσιάσεις έγιναν αξιοποιώντας την ηλεκτρονική πλατφόρμα ZOOM ενώ οι παρουσιάσεις πόστερ αναρτήθηκαν στην ιστοσελίδα της Ημερίδας που φιλοξενήθηκε στον ιστότοπο της Επιτροπής.

Κατά τη διάρκεια της Ημερίδας δόθηκαν θεματικές ομιλίες από τέσσερις προσκεκλημένους ομιλητές. Τον Δρ. Μιχάι Μίκου από το Ινστιτούτο Γεωγραφίας της Ρουμανικής Ακαδημίας, Πρόεδρο της Ρουμανικής Ένωσης Γεωμορφολόγων και Γενικό Γραμματέα της Διεθνούς Ένωσης Γεωμορφολόγων, τον Νίκο Ζούρο, καθηγητή στο Τμήμα Γεωγραφίας του Πανεπιστημίου του Αιγαίου και Πρόεδρο του Παγκόσμιου Δικτύου Γεωπάρκων της UNESCO, τη Δρ. Γκάρια Ματέι, ερευνήτρια στο πανεπιστήμιο «Parthenope» της Νάπολης και τον Ιωάννη Κουκουβέλα, καθηγητής στο τμήμα Γεωλογίας του Πανεπιστημίου Πατρών.

Ο Μιχάι Μίκου στην ομιλία του με θέμα «Ο ρόλος της γεωμορφολογίας στη διαμόρφωση κουλτούρας για τις κατολισθήσεις στη Ρουμανία: επιτεύγματα και προοπτικές» επισήμανε το σημαντικό ρόλο της γεωμορφολογίας στη διαχείριση του κινδύνου των κατολισθήσεων για τη Ρουμανία που αποτελεί μια χώρα ιδιαίτερα επιρρεπή στο φυσικό αυτό κίνδυνο. Η καταγραφή κατολισθητικών συμβάντων του παρελθόντος, αλλά και η μελέτη των ιδιαίτερων τοπικών γεωμορφολογικών συνθηκών που ευνοούν την εκδήλωση ακραίων διεργασιών κίνησης υλικών λόγω βαρύτητας, αποκτούν σταδιακά ιδιαίτερη σημασία στην προσπάθεια για τη μείωση του κινδύνου από κατολισθήσεις και στον πε-

ριορισμό των αρνητικών τους αποτελεσμάτων.

Ο Νίκος Ζούρος μίλησε για «Τα παγκόσμια γεωπάρκα της UNESCO ως ένα νέο αντικείμενο έρευνας στη γεωγραφία, την εκπαίδευση και τη βιώσιμη ανάπτυξη». Έκανε ιδιαίτερη αναφορά στο ιστορικό και τη δομή του δικτύου γεωπάρκων, των συνεργασιών μεταξύ γεωπάρκων διαφορετικών χωρών, καθώς και στις εκπαιδευτικές τους δραστηριότητες και στις δράσεις δημοσιοποίησής τους τονίζοντας ότι τα γεωπάρκα αποτελούν ένα σημαντικό κεφάλαιο για τη βιώσιμη τουριστική ανάπτυξη.

Η θεματική ομιλία της Γκάρια Ματέι είχε τον τίτλο «Αναπαριστώντας χαμένα θαλάσσια τοπία στο πλαίσιο του προγράμματος NEPTUNE-INQUA». Παρουσίασε τις δραστηριότητες των νέων γεωμορφολόγων από διάφορες χώρες που ανήκουν στην ερευνητική ομάδα του προγράμματος NEPTUNE της διεθνούς ένωσης για τη μελέτη του Τεταρτογενούς INQUA. Σκοπός του προγράμματος είναι η μελέτη των γεωμορφολογικών χαρακτηριστικών του παράκτιου και υποθαλάσσιου ανάγλυφου, καθώς και της εξέλιξής του κατά την περίοδο του Τεταρτογενούς, με την εφαρμογή σύγχρονων τεχνικών και μεθόδων αξιοποιώντας νέες τεχνολογίες.

Ο Ιωάννης Κουκουβέλας έκανε μια εξαιρετικά ενδιαφέρουσα παρουσίαση με τίτλο «Η εξαφάνιση της αρχαίας Ελίκης εξαιτίας ενός τσουνάμι αποτελεί μια πραγματικότητα ή έναν μύθο; Ο ρόλος της Γεωλογίας». Ως μέλος της πολυεπιστημονικής ομάδας που μελετά την περιοχή της βόρειας Πελοποννήσου με σκοπό την αναζήτηση των αιτίων της εξαφάνισης της αρχαίας πόλης Ελίκη, ανέλυσε τα πρόσφατα αποτελέσματα των γεωλογικών και αρχαιολογικών ερευνών σχετικά

με το αν η πόλη εξαφανίστηκε από ένα καταστροφικό τσουνάμι που εκδηλώθηκε στον τεκτονικά ενεργό Κορινθιακό Κόλπο.

Η επιτυχία της Ημερίδας ήταν άνευ προηγουμένου, καθώς συνολικά παρουσιάστηκαν πενήντα εργασίες από γεωμορφολόγους μέλη ελληνικών και ξένων πανεπιστημιακών ιδρυμάτων, καθώς και ερευνητικών φορέων και φορέων του δημοσίου. Πέραν των ομιλιών των τεσσάρων προσκεκλημένων το πρόγραμμα περιλάμβανε είκοσι οκτώ προφορικές ανακοινώσεις οι οποίες ομαδοποιήθηκαν σε θεματικές ενότητες και παρουσιάστηκαν σε πέντε συνεδρίες, καθώς και δεκαοκτώ αναρτημένες ανακοινώσεις (πόστερ). Είναι αξιοσημείωτο ότι δεκατρείς παρουσιάσεις ήταν από Ιταλούς, Ρουμάνους, Ινδούς και Κροάτες γεωμορφολόγους ενώ η πλειονότητα των συμμετεχόντων (Ελλήνων και ξένων) ήταν νέοι επιστήμονες που παρουσίασαν τα ερευνητικά αποτελέσματα των πτυχιακών και μεταπτυχιακών τους εργασιών και των διδακτορικών τους διατριβών. Στην επιτυχία της διοργάνωσης συνέβαλε ο διαδικτυακός τρόπος διεξαγωγής της, καθώς έδωσε τη δυνατότητα της «από απόσταση» παρακολούθησης από μεγάλο αριθμό συμμετεχόντων τόσο από την Ελλάδα, όσο και από το εξωτερικό.

Όπως είχε ήδη ανακοινωθεί στην πρώτη πρόσκληση δημοσιοποίησης της εκδήλωσης δόθηκε η δυνατότητα στους συμμετέχοντες να καταθέσουν εκτεταμένες περιλήψεις των εργασιών τους, οι οποίες μετά από κρίση περιλήφθηκαν στο δίγλωσσο ηλεκτρονικό τόμο των πρακτικών της Ημερίδας που εκδόθηκε από την Επιτροπή Γεωμορφολογίας και Περιβάλλοντος της Ελληνικής Γεωλογικής Εταιρείας και έχει αναρτηθεί στην ιστοσελίδα της.